Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 17/10/2026 04:37:41

„FOLIA BIBLIOLOGICA" (2013/2014), VOL. LV/LVI

Artur Znajomski

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMCS w Lublinie

BIBLIOGRAFIA PIŚMIENNICTWA O ŚWIĘTYM JACKU ODROWĄŻU, OPRAC. MAŁGORZATA HABUDA, DOMINIKAŃSKI INSTYTUT HISTORII W KRAKOWIE: WYDAWNICTWO ESPRIT, KRAKÓW 2013, SS. 310

Jacek Odrowąż, dominikanin i misjonarz, kanonizowany w 1594 roku przez papieża Klemensa VIII, od 1686 roku czczony jako jeden z głównych patronów Królestwa Polskiego, posiada bardzo bogatą literaturę przedmiotu, ale dotychczas nie doczekał się opublikowanej bibliografii osobowej[1]. Dlatego też z dużym uznaniem należy przyjąć obszerną *Bibliografię piśmiennictwa o świętym Jacku Odrowążu* opracowaną przez Małgorzatę Habudę, wydaną w 2013 roku nakładem Dominikańskiego Instytutu Historii w Krakowie i Wydawnictwa Esprit jako jedenasty tom serii „Studia i Źródła Dominikańskiego Instytutu Historii w Krakowie". Inspiracją do stworzenia tej pracy stała się, z jednej strony, 750. rocznica śmierci Apostoła Bożego Ludów Słowiańskich, obchodzona w 2007 roku, z drugiej zaś, ogromna popularność kultu św. Jacka, szerzącego się na różnych kontynentach. Książka ta wpisuje się zarazem w ogólną tendencję rozwoju bibliografii osób świętych i błogosławionych, trwającego w Polsce od lat 90. XX wieku, czego dowodzi analiza kolejnych roczników bieżącej „Bibliografii Bibliografii Polskich".

Omawiana *Bibliografia* składa się ze spisu treści, oddającego budowę całego zestawienia, wstępu, dwóch wykazów skrótów, tj. nazw bibliotek oraz skrótów bibliograficznych, wykazu stosowanych norm bibliograficznych, spisu elektronicznych baz danych, wykazu drukowanych materiałów źródłowych, zrębu głównego oraz indeksu osobowego. Konstrukcja całego zestawienia jest prawidłowa i nie wzbudza żadnych zastrzeżeń.

Cechą charakterystyczną bibliografii osobowej jest dążenie do kompletności w doborze materiału. Z satysfakcją trzeba stwierdzić, że wydane zestawienie w peł-

[1] W 1957 roku powstała w Krakowie *Bibliografia literatury o św. Jacku Odrowążu OP*, przygotowana przez Brunona Mazura, ale do chwili obecnej pozostaje ona w maszynopisie. Zob. *Bibliografia piśmiennictwa o świętym Jacku Odrowążu*, oprac. M. Habuda, Kraków 2013, poz. 503.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 17/10/2026 04:37:41

ni realizuje to założenie. Zarejestrowane są w nim rozmaite formy wydawnicze i piśmiennicze oraz różne typy dokumentów. Obok druków samoistnych zwartych występują artykuły z czasopism, rozprawy z dzieł zbiorowych i bardzo licznie reprezentowane fragmenty bibliograficzne. Są wiersze, sonety, hymny, poematy, pieśni, modlitwy, kazania, mowy, listy pasterskie papieży i biskupów, zarządzenia kościelne, bibliografie, przewodniki, kroniki, dzienniki, sprawozdania, odezwy, recenzje, wywiady, hasła encyklopedyczne i leksykalne oraz prace redakcyjne i edytorskie. Uwzględniono stare druki, dokumenty ikonograficzne, film i nawet widowisko sceniczne. Opisano publikacje drukowane, jak też maszynopisy, wśród których jest m.in. tłumaczenie bulli kanonizacyjnej św. Jacka oraz praca doktorska i magisterska. Odnotowano pierwodruki i reedycje, odbitki i nadbitki z czasopism, dzieła indywidualne i współautorskie, nie ograniczając przy tym zasięgu językowego, terytorialnego i autorskiego. Pod względem zasięgu chronologicznego jest to zestawienie retrospektywne, rejestrujące dokumenty za lata 1517–2011.

Do zebrania materiału posłużyły rozmaite źródła informacji. Punktem wyjścia w poszukiwaniu piśmiennictwa były zbiory Biblioteki Kolegium Filozoficzno-Teologicznego Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie, które Autorka dokładnie przewertowała. W dalszym etapie pracy zapoznała się z polskimi i obcymi bibliografiami narodowymi, m.in. z *Bibliografią polską* Estreicherów i bieżącym „Przewodnikiem Bibliograficznym" oraz polskimi retrospektywnymi bibliografiami dziedzinowymi (teologicznymi i historycznymi). Wykorzystała polskie i obce encyklopedie oraz wydawnictwa leksykalne. Gromadząc materiał, nie ograniczyła się do źródeł drukowanych. Kwerendą objęła również elektroniczne bazy danych dostępne w Internecie, w tym głównie katalogi bibliotek krajowych i zagranicznych. Obszarem poszukiwań stały się katalogi Biblioteki Narodowej w Warszawie oraz Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, jak też Katalog Bibliotek Rozproszonych KARO, Centralny Katalog Bibliotek Uniwersyteckich NUKAT, Katalog Bibliotek Kościelnych FIDES, a z bibliotek zagranicznych katalog Bibliothèque Nationale de France, Library of Congress, Angelicum, Bodleian Libraries oraz Karlsruher Virtueller Katalog.

Wykorzystując tak szeroką bazę źródłową i gromadząc tak bogaty materiał, Autorka wykazała się dużym zaangażowaniem i pracowitością. Poszukiwanie rozproszonych dokumentów wymagało od niej z całą pewnością cierpliwości, wielu godzin żmudnego wysiłku, a niejednokrotnie także wnikliwej pracy badawczej.

W efekcie podjętego trudu powstała bibliografia osobowa przedmiotowa św. Jacka, licząca 1058 pozycji bibliograficznych. W rzeczywistości opisów jest znacznie więcej, bowiem w przypadku starych druków znajdujących się w bibliotece oo. dominikanów w Krakowie zarejestrowany został każdy egzemplarz danego dzieła poświęconego św. Jackowi, występujący w księgozbiorze tej biblio-

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 17/10/2026 04:37:41

teki. Aby uniknąć sztucznego zwiększania liczby opisów, słusznie zrezygnowano z nadawania powtarzającym się publikacjom nowych numerów. Odróżniono je kolejnymi literami alfabetu dodanymi do zasadniczych numerów porządkowych. W ten sposób została stworzona nie tylko bibliografia osobowa, ale też katalog starych druków dotyczących św. Jacka, zgromadzonych w krakowskiej bibliotece oo. dominikanów. Należy podkreślić, że wszystkie opisy książek z tej placówki bibliotecznej dopełnione są sygnaturami, co niewątpliwie podnosi wartość informacyjną całego spisu, zwłaszcza że niektóre dzieła są unikatami nieznanymi innym bibliografiom.

Bibliografia stosuje opis prymarny i pochodny, rejestracyjny, adnotowany i skrócony, stosowany przy opisie dzieł recenzowanych. Jak dowiadujemy się ze *Wstępu* [s. 8–9] opis wszystkich typów dokumentów występuje w drugim stopniu szczegółowości i jest dostosowany do aktualnych norm międzynarodowych.

Poszczególne elementy opisu każdego typu dokumentu przytaczane są w języku oryginalnym. Wyjątek stanowią jedynie druki cyrylickie, które zgodnie z powszechnie panującym obecnie zwyczajem metodycznym poddano transliteracji.

Dokładne prześledzenie poszczególnych opisów skłania do refleksji, że nie zawsze są one tworzone zgodnie z wytycznymi normy. Dotyczy to zarówno zawartości, jak i kolejności stref opisu bibliograficznego. Porównując opisy starych druków z opisami książek ogłaszanych od 1801 roku, obserwuje się pewną niekonsekwencję w lokalizacji formatu. W opisie starych druków występuje on, wbrew normie, jako element zamykający strefę adresu wydawniczego. Natomiast w opisie pozostałych książek jego miejsce jest przeważnie właściwe w strefie opisu fizycznego.

Również lokalizacja strefy serii i uwag w opisie rozpraw z dzieł zbiorowych budzi wątpliwości, ponieważ występuje ona po określeniu objętości rozprawy, a nie jak stanowi norma przed tym elementem [np. poz. 802]. W przypadku tego typu publikacji dostrzega się także odstępstwo od normy w sposobie zapisu przyimka „w", który jest łącznikiem między tytulaturą rozprawy a cytatą wydawniczą. Zamiast właściwej wersji „// W:" występuje on w postaci „[w:]".

Z kolei w opisie artykułów z czasopism niejednolicie podawana jest numeracja periodyków. Są opisy, które podają pełną numerację pism, zgodnie z kolejnością przewidzianą przez normę, stosując przy tym odpowiednie skróty do oznaczenia tomów, roczników, numerów i zeszytów (T., R., nr, z.) [np. poz. 464]. W innych natomiast brakuje określników informujących o tym, czy mamy do czynienia z tomem, rocznikiem, czy też wolumenem bądź są one podawane małą literą „t." [por. np. poz. 406–408]. Bywa też różna kolejność elementów oznaczających numery czasopism oraz wykorzystuje się różne znaki przestankowe do ich oddzielenia [por. poz. 191, 464, 472]. Pomijany jest również umowny znak „. – " oddzielający tytuł

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 17/10/2026 04:37:41

wydawnictwa ciągłego od lokalizacji artykułu. Zdarzają się również przypadki pominięcia objętości artykułu [np. poz. 981, 987].

Forma graficzna opisu rejestracyjnego też jest niejednolita. Poszczególne strefy podawane są albo w sposób ciągły jedna za drugą z uwzględnieniem przeważnie właściwych znaków przestankowych służących do ich rozdziału, albo każda ze stref rozpoczyna się od nowego wiersza [por. np. poz. 1–4].

W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę na jeszcze jedną rzecz. Chodzi mianowicie o metodę opisu recenzji książek poświęconych św. Jackowi. Każdą recenzję przedmiotową Autorka potraktowała jako odrębną pozycję, opatrzoną indywidualnym numerem i umieszczoną pod datą publikacji, a w jej obrębie pod nazwiskiem recenzenta. Dodatkowo każdorazowo powtarza się skrócony opis dzieła recenzowanego, w formie odbiegającej od znormalizowanych wskazówek. Na opis pracy recenzowanej składa się nazwa autora, złożona z jego imienia i nazwiska, tytuł oraz miejsce i rok wydania [zob. poz. 415 i 417, 419, 421, 424]. Zważając na fakt, że poszczególne recenzje nie są powiązane odsyłaczami ani z dziełem recenzowanym, ani między sobą, ich odnalezienie zmusza użytkownika do przejrzenia zawartości danego działu chronologicznego. O wiele korzystniejsze byłoby skupienie w jednym miejscu wszystkich recenzji odnoszących się do dzieła recenzowanego. Taki zabieg pozwala nie tylko na bezproblemowe ich odnalezienie, ale też ułatwia orientację w recepcji danej publikacji.

Przedstawione uwagi dotyczą w głównej mierze szczegółowych zagadnień metody opisu bibliograficznego. Nie dyskwalifikują one jednak stworzonych opisów. Na ogół przyjęty zapis pozwala na identyfikację zarejestrowanych dokumentów, czyli spełnia swoje podstawowe zadanie.

Bez wątpienia zaletą bibliografii są liczne adnotacje księgoznawcze i treściowe. Pierwsze informują o cechach formalnych dokumentów, ich formie edytorskiej i piśmienniczej, technice wykonania ilustracji, defektach druku (np. brak stronic, uszkodzone karty), rodzaju oprawy lub jej braku oraz zapiskach odręcznych na marginaliach. Określają cytatę bibliograficzną, proweniencję druków, adresatów dedykacji oraz sigla i sygnatury bibliotek. Podają również wiadomości o wydawnictwach unikatowych. Z kolei adnotacje treściowe wyjaśniają tytuły przenośne lub niejasne, jak też prezentują zawartość prac zbiorowych bądź innych publikacji, eksponując fragmenty poświęcone św. Jackowi. W formie adnotacji podawane są również dane dotyczące problematyki zarejestrowanych dokumentów, z wyróżnieniem takich tematów, jak: biografia, kult, ikonografia. Tego typu informacje uzupełniają każdy opis.

Umiejscowienie i postać typograficzna adnotacji są właściwe. Znajdują się one pod opisem zasadniczym i są złożone mniejszym stopniem czcionki. Ponadto każda informacja w nich zawarta rozpoczyna się od nowego akapitu, co może

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 17/10/2026 04:37:41

zwiększa nieco objętość całego zestawienia, jednak znacznie ułatwia ich percepcję. Dopełnienie opisu zasadniczego adnotacjami sprawia, że bibliografia nie jest tylko suchym rejestrem, ale dostarcza wielu cennych, dodatkowych wiadomości o odnotowanych pracach.

Zrąb główny bibliografii został podzielony na dwie grupy – stare druki oraz druki XIX–XXI wieku. Wewnątrz każdej z nich zastosowano układ chronologiczny, zaś w obrębie wyróżnionych nagłówków rocznych wprowadzono układ alfabetyczny w porządku abecadłowym haseł autorskich bądź pierwszych wyrazów tytułu w przypadku dzieł anonimowych oraz pozycji zbiorowych. Chociaż we *Wstępie* [s. 8] Autorka stwierdza, że podstawą szeregowania jest alfabet polski, to jednak przy wnikliwszej analizie spisu dostrzega się łączenie litery „Ś" w jednym szeregu z literą „S" i ponadto zdarza się niejednokrotnie zakłócenie porządku alfabetycznego [por. np. poz. 356–358, 389–390, 779–781 i in.]. Natomiast układ chronologiczny pokazuje niewątpliwie bardzo dobrze rozwój zainteresowania osobą św. Jacka na przestrzeni niemal pięciu wieków. Dzięki przyjętemu porządkowi widać wyraźnie, że apogeum twórczości o św. Jacku miało miejsce w 2007 roku, kiedy to zarejestrowano 80 pozycji jemu poświęconych. Niewiele mniej prac powstało w 1957 roku w 700. rocznicę jego śmierci [76 poz.]. W sumie w tych dwóch latach ukazało się niemal 15% spośród wszystkich zarejestrowanych dokumentów.

Z punktu widzenia użytkownika niekorzystny jest podział całego piśmiennictwa na „Stare druki" i „Druki XIX–XXI wieku". Czytelnika bibliografii przedmiotowej nie interesuje z reguły typ dokumentu, ani jego forma wydawnicza, lecz jego problematyka. Ponadto nagłówek „Druki XIX–XXI wieku" jest nieadekwatny do rodzaju zarejestrowanych w nim dokumentów, bowiem obok dominujących publikacji drukowanych, znajdują się tutaj również maszynopisy, a nawet film. Dlatego też układ zrębu głównego powinien opierać się na kryteriach rzeczowych. Autorka mogła bez problemu wprowadzić podział materiału choćby według takich tematów, jakimi posługuje się w adnotacjach – „Biografia", „Kult", „Ikonografia", zachowując chronologiczny układ wewnętrzny w każdym z działów. Przy takim układzie zrębu głównego pojawia się problem szeregowania prac przynależnych do różnych działów. Stosując zasadę jednokrotnego kwalifikowania pozycji do działów, należałoby powiązać odsyłaczami numerowymi dokumenty różnotematyczne.

W bibliografii zauważa się brak jakichkolwiek odsyłaczy, co bardzo obniża jej sprawność informacyjną. Poważnym mankamentem jest brak odsyłaczy wiążących kolejne wydania dzieła, opisy różnych jego egzemplarzy czy też, o czym wspomniano powyżej, recenzji z dziełem recenzowanym. Nieuwzględnienie odsyłaczy powoduje, że użytkownik nie uzyskuje pełnego obrazu rozwoju dzieł, wyrażonego liczbą wydań w poszczególnych latach. Bez wątpienia wprowadzenie odsyłaczy wpłynęłoby korzystnie na usprawnienie całego spisu.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 17/10/2026 04:37:41

Wybór indeksu osobowego jako spisu pomocniczego był bardzo dobrym pomysłem. Posiada on jednak pewne mankamenty. Zastrzeżenia budzi jego kompletność. Porównując zrąb główny z indeksem, widać brak niektórych pozycji w indeksie [por. hasło indeksowe Sieradzińska Elżbieta z poz. 974]. Jego sprawności informacyjnej nie podnosi także wprowadzony porządek abecadłowy pozycji indeksowych. Podstawą szeregowania na pewno nie jest alfabet polski, lecz najprawdopodobniej łaciński, aczkolwiek nie są złączone litery W i V. Natomiast litery Ć, Ł, Ś oraz Ż są połączone odpowiednio z literami C, L, S, Z. Nie uwzględniono także znaków diakrytycznych przy literach ą, ę, ń, ó. Można jednak powątpiewać o celowości stosowania w bibliografii polskiej, przeznaczonej w głównej mierze na użytek krajowy zasad szeregowania według alfabetu łacińskiego. Przy takim porządku pozycji indeksowych polski odbiorca ma utrudnioną kwerendę.

Również postać typograficzna indeksu jest nie najlepsza. Między poszczególnymi ciągami literowymi nie wprowadzono żadnych odstępów. Zabrakło także graficznego wyróżnienia (np. kursywą) wskaźników cyfrowych, dotyczących osób, które występują w tytułach prac lub adnotacjach. W celu sprecyzowania informacji indeksowych należało określić rolę autora, jaką odegrał w procesie tworzenia dokumentu. Czy był dla przykładu redaktorem, opracowującym, tłumaczem, wydawcą, recenzentem itp.

Pozostałe elementy aparatury informacyjno-pomocniczej są odpowiednio przygotowane. Wstęp wyjaśnia powód stworzenia bibliografii, przybliża wykorzystane źródła, omawia kryteria doboru materiału oraz charakteryzuje przyjęte rozwiązania metodyczne (układ, opis, indeks), a wykazy skrótów umożliwiają bezproblemowe poruszanie się po całym spisie.

Reasumując, trzeba stwierdzić, że zauważone nieprawidłowości są natury metodycznej, co wcale nie deprecjonuje wartości użytkowej opracowanego dzieła. O ważności i znaczeniu tego zestawienia świadczy przede wszystkim bogactwo zebranego materiału. Dzięki pracy Małgorzaty Habudy otrzymaliśmy bibliografię, która z całą pewnością ułatwi studia nad biografią św. Jacka, a także stanie się istotnym źródłem informacji w warsztacie naukowym badaczy dziejów Kościoła i historyków sztuki.